

خطبہ رسول الله در جمعه آخر ماه شعبان

در خطبه‌ای که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم در جمعه آخر ماه شعبان قرائت فرمودند مردم را اندرز دادند که این ماه (رمضان) ماه پر برکت و رحمت است، ماه مغفرت و دعا و احباب است، ماه نماز، ماه قرائت قرآن، ماه صدقه و صلة رحم و ایثار است، ماه ادای فرائض و روزه و انفاق، و بهار آمرزش و تخفیف بر زیردست و رحم بر صغیر و احترام و توقیر کبیر؛ مفصلًاً بیاناتی فرمودند. و مفادش آنستکه مؤمن در شهر رمضان نه تنها از آدابی

که فقهاء در کتب عملیه ذکر می‌کنند باید
اجتناب ورزد بلکه در این ماه رحمت باید با
شراشر وجود خود جلب رحمت کند، خشوع
و خضوع داشته باشد، همیشه به ذکر خدا
اشغال ورزد، در هر امری که او را به خدا
نزدیک کند سبقت گیرد، و از هرچیزی که او را
از خدا دور کند بگریزد، به آنچه خدا امر کرده
عمل کند و از آنچه نهی فرموده اجتناب ورزد،
از هر چه دیدنش را حرام فرموده چشم بیند و
به هر چه شنیدنش را ممنوع کرده گوش ندهد.

و خلاصه با بیانات خود در این خطبه آن صراط
مستقیمی که اقصر فاصله بین انسان و خداست
را تشریح کردند. (معاد شناسی ج ۱، ص ۴۳)

متن خطبه پیامبر اکرم و ترجمه آن

در کتاب «وسائل الشیعه» نقل می‌کند از «عيون
الأخبار» عن محمد بن بکران النقاش عن احمد بن
الحسنقطان ومحمد بن احمد بن ابراهیم
المعاذی و محمد بن ابراهیم بن اسحق المکتب
کلّهم عن احمد بن سعید عن علیؑ بن الحسن بن

فضال عن أبيه عن الرضا عليه السلام عن آبائه
عليهم السلام عن على عليه السلام:

إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ خَطَبَنَا
ذَاتَ يَوْمٍ فَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّهُ قَدْ أَقْبَلَ إِلَيْكُمْ
[عَلَيْكُمْ] شَهْرُ اللَّهِ بِالْبَرَكَةِ وَالرَّحْمَةِ وَالْمَغْفِرَةِ؛ شَهْرٌ
هُوَ عِنْدَ اللَّهِ أَفْضَلُ الشُّهُورِ وَأَيَّامُهُ أَفْضَلُ الْأَيَّامِ وَ
لَيَالِيهِ أَفْضَلُ الْلَّيَالِي وَسَاعَاتُهُ أَفْضَلُ السَّاعَاتِ. هُوَ
شَهْرٌ دُعِيْتُمْ فِيهِ إِلَى ضِيَافَةِ اللَّهِ وَجُعِلْتُمْ فِيهِ مِنْ أَهْلِ
كَرَامَةِ اللَّهِ؛ أَنفَاسُكُمْ فِيهِ تَسْبِيحٌ وَنُومُكُمْ فِيهِ عِبَادَةٌ وَ
عَمَلُكُمْ فِيهِ مَقْبُولٌ وَدُعَاؤُكُمْ فِيهِ مُسْتَجَابٌ. فَاسْأَلُوا
اللَّهَ رَبَّكُمْ بِنِيَّاتِ صَادِقَةٍ وَقُلُوبٍ طَاهِرَةٍ أَنْ يُوفِّقَكُمْ

لصيامه و تلاوة كتابه؛ فإن الشَّقِّيَّ من حُرْمَ غُفرانَ
الله في هذا الشَّهْر العَظِيمِ. و اذكُروا بجوعكُم و
عَطَشَكُم فيه جوع يوم القيمة و عَطَشَهُ، و تَصدَّقُوا
علَى فَقَرَائِكُم و مَسَاكِينِكُم، و وَقَرُوا كِبَارَكُم، و
اَرْحَمُوا صِغَارَكُم، و صَلُوا أَرْحَامَكُم، و احفظوا
أَسْتَكُم، و غُضُوا عَمًا لا يَحْلُ النَّظرُ إِلَيْهِ أَبْصَارَكُم
و عَمًا لا يَحْلُ الاستِمَاعُ إِلَيْهِ أَسْمَاكُم، و تَحْنَنُوا
علَى أَيْتَامِ النَّاسِ يَتَحَنَّنُ عَلَى أَيْتَامَكُم، و توبوا إلى
الله من ذُنُوبِكُم، و ارفعوا إليه أَيْدِيكُم بالدُّعاء في
أوقاتِ صَلَاتِكُم، فَإِنَّهَا أَفْضَلُ السَّاعَاتِ يَنْظُرُ اللَّهُ
عَزَّ وَجَلَّ فيها بِالرَّحْمَةِ إِلَى عِبَادِهِ يُجِيبُهُمْ إِذَا نَاجَوهُ

و يُلَبِّيْهِمْ إِذَا نَادَوْهُ و يُعْطِيْهِمْ إِذَا سَأَلُوهُ و يَسْتَجِيبُ
لَهُمْ إِذَا دَعَوْهُ.

أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنَّ أَنفُسَكُمْ مَرْهُونَةٌ بِأَعْمَالِكُمْ فَكُوْهَا
بِاسْتغْفَارِكُمْ، و ظُهُورَكُمْ ثَقِيلَةٌ مِنْ أَوْزَارِكُمْ فَخَفِّفُوا
عَنْهَا بِطُولِ سُجُودِكُمْ؛ و اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ أَقْسَمَ بِعَزَّتِهِ
أَنْ لَا يُعَذِّبَ الْمُصَلِّينَ و السَّاجِدِينَ و أَنْ لَا يُرَاوِعْهُمْ
بِالنَّارِ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ.

أَيُّهَا النَّاسُ ! مَنْ فَطَرَ مِنْكُمْ صَائِمًا مُؤْمِنًا فِي هَذَا
الشَّهْرِ كَانَ لَهُ بِذَلِكَ عِنْدَ اللَّهِ عَتْقَ نَسْمَةٍ و مَغْفِرَةً لِمَا
مَضَى مِنْ ذُنُوبِهِ. قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فَلَيْسَ كُلُّنَا

يَقْدِرُ عَلَى ذَكَرِهِ فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ:
اتَّقُوا اللَّهَ [النَّارَ] وَلَا بِشِقٍّ تَمَرَّةً اتَّقُوا النَّارَ] وَلَا
بِشَرْبَةٍ مِّنْ مَاءٍ.

أَيُّهَا النَّاسُ ! مَنْ حَسَنَ مِنْكُمْ فِي هَذَا الشَّهْرِ خَلْقَهُ
كَانَ لَهُ جَوَازًا عَلَى الصَّرَاطِ يَوْمَ تَزَلُّ فِيهِ الْأَقْدَامُ، وَ
مَنْ خَفَّفَ فِي هَذَا الشَّهْرِ عَمَّا مَلَكَتْ يَمِينَهُ خَفَّفَ
اللَّهُ عَلَيْهِ حِسَابَهُ، وَمَنْ كَفَّ فِيهِ شَرَهُ كَفَ اللَّهُ عَنْهُ
غَضَبَهُ يَوْمَ يَلْقَاهُ، وَمَنْ أَكْرَمَ فِيهِ يَتِيمًا أَكْرَمَهُ اللَّهُ يَوْمَ
يَلْقَاهُ، وَمَنْ وَصَلَّى فِيهِ رَحْمَهُ وَصَلَّى اللَّهُ بِرَحْمَتِهِ يَوْمَ
يَلْقَاهُ، وَمَنْ قَطَعَ فِيهِ رَحْمَهُ قَطَعَ اللَّهُ عَنْهُ رَحْمَتِهِ يَوْمَ
يَلْقَاهُ، وَمَنْ تَطَوَّعَ فِيهِ بِصَلَاةٍ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِرَاءَةً مِّنْ

النّار، وَ مَنْ أَدَى فِيهِ فَرَضًا كَانَ لَهُ ثَوَابٌ مِنْ أَدَى
سَبْعِينَ فَرِيضَةً فِيمَا سَوَاهُ مِنَ الشُّهُورِ، وَ مَنْ أَكْثَرَ
فِيهِ مِنَ الصَّلَاةِ عَلَىٰ ثَقَلَ اللَّهُ مِيزَانَهُ يَوْمَ تَحْفَظُ
الْمَوَازِينُ، وَ مَنْ تَلَّ فِيهِ آيَةً مِنَ الْقُرْآنِ كَانَ لَهُ مِثْلُ
أَجْرِ مَنْ خَتَمَ الْقُرْآنَ فِي غَيْرِهِ مِنَ الشُّهُورِ.

أَيُّهَا النّاسُ ! إِنَّ أَبْوَابَ الْجَنَانِ فِي هَذَا الشَّهْرِ مُفْتَحَةٌ
فَاسْأَلُوا رَبّكُمْ أَنْ لَا يُغْلِقَهَا عَنْكُمْ [عَلَيْكُمْ] ، وَ أَبْوَابَ
النّيَرَانِ مُغْلَقَةٌ فَاسْأَلُوا رَبّكُمْ أَنْ لَا يُفْتَحَهَا عَلَيْكُمْ ، وَ
الشَّيَاطِينَ مُغْلُولَةٌ فَاسْأَلُوا رَبّكُمْ أَنْ لَا يُسَلِّطَهَا
عَلَيْكُمْ .

قالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: فَقَمْتُ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ! مَا أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ فِي هَذَا الشَّهْرِ؟ فَقَالَ: يَا أَبَا الْحَسَنِ! أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ فِي هَذَا الشَّهْرِ الْوَرُوعُ عَنِ مَحَارِمِ اللهِ؛ ثُمَّ بَكَى؛ فَقُلْتُ: مَا يِيكِيكَ يَا رَسُولَ اللهِ؟ فَقَالَ أَبَكَى لَمَا يُسْتَحَلُّ مِنْكَ فِي هَذَا الشَّهْرِ؛ كَانَى بَكَ وَأَنْتَ تُصَلِّي لِرَبِّكَ، وَقَدْ أَنْبَعْتَ أَشْقَى الْأَوَّلِينَ وَالآخَرِينَ شَقِيقَ عَاقِرَ نَاقَةَ ثَمُودَ فَضَرَبَكَ ضَرْبَةً عَلَى قَرْنَكَ فَخَضَبَ مِنْهَا لَحْيَتَكَ. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! وَذَلِكَ فِي سَلَامَةِ مِنْ دِينِي؟ فَقَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: فِي سَلَامَةِ مِنْ دِينِكَ. ثُمَّ قَالَ صَلَّى اللهُ

عليه و آله و سلم: يا علی! من قتلک فقد قتلني و
من أبغضك فقد أبغضنى، لأنك مني كنفسي و
طيتک من طيتي و أنت وصيى و خليفتي على
امتى.

ثم قال: يا علی! من قتلک فقد قتلني و من أبغضك
فقد أبغضنى و من سبک فقد سبني لأنك مني
كنفسي، روحک من روحي و طيتک من طيتي؛
إن الله تبارک و تعالى خلقنى و إياك و اصطفانى و
إياك و اختارنى للنبوة و اختارک للإماماة، فمن
أنكر إمامتك فقد أنكر نبوتى. يا علی! أنت وصيى
و أبو ولدى و زوج ابنتى و خليفتي على امتى فى

حَيَاٰتِي وَ بَعْدَ مَوْتِي، أَمْرُكَ أَمْرِي وَ نَهِيُّكَ نَهِيًّا؛
اَقْسَمْ بِالَّذِي بَعَثَنِي بِالنُّبُوَّةِ وَ جَعَلَنِي خَيْرَ الْبَرِّيَّةِ إِنَّكَ
لَحْجَةُ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ وَ أَمِينُهُ عَلَى سِرِّهِ وَ خَلِيفَتِهِ
عَلَى عِبَادِهِ؛ انتهٰى.

[1] وسائل الشيعة، ج 10، ص 313، فى كتاب الصوم باب تأكيد استحباب الاجتهاد فى العبادة؛ و نيز اين حديث شريف را مرحوم سيد در اقبال و مرحوم حاج ميرزا جواد آقا ملكى در أعمال السنة نقل نمودهاند، و در كتاب عيون أخبار الرضا، ج 2

ص 265 موجود است: امام رضا علیه السلام از پدرانش از امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیهم السلام روایت می‌کنند که آن حضرت فرمود:

روزی رسول خدا برای ما خطبه ایراد می‌فرمود و چنین فرمودند: ای مردم! بدرستی که ماه خدا بسوی شما می‌آید در حالیکه نوید برکت و رحمت و آمرزش را به همراه دارد، ماهی که از همه ماهها نزد پروردگار با فضیلت‌تر است و روزها و شبها و ساعات آن بر سایر روزها و شبها و ساعات ماههای دیگر برتری دارند. ماهی که برای میهمانی پروردگار دعوت شده‌اید و از جمله افرادی که

مورد کرامت و تکریم پروردگار قرار گرفته اند
واقع شدید. نفسهای شما در این ماه تسبیح
بحساب می آید و خواب شما در این ماه عبادت
نوشته می شود، اعمال شما در این ماه مورد قبول
حضرت حق^۲ و دعاهای شما به مرتبه اجابت
خواهد رسید. پس با قلبی خالص و نیتی پاک و
صادق از خدا بخواهید که شما را موفق به روزه
داری و تلاوت قرآن بدارد. به تحقیق که شقی و
بدبخت آن کسی است که از آمرزش الهی در این
ماه با عظمت محروم گردد.

گرسنگی و عطش در این ماه شما را به یاد
گرسنگی و عطش روز قیامت بیندازد. بر فقراء و
تنگدستان بخشاپاید، بزرگانتان را تعظیم و تکریم
و زیردستان را مورد رأفت و رحمت قرار دهید.
ارحام و خویشان خود را صله رحم کنید. زبان
خود را نگه دارید و چشمان خود را از آنچه مورد
سخط و غضب الهی است بپوشانید و گوشهای
خود را از آنچه شنیدنش نکوهش شده است
بیندید. بر یتیمان مردم رأفت کنید تا بر یتیمان شما
رأفت و عطوفت کند. و از گناهان خویش به
درگاه الهی طلب مغفرت نمائید. و در اوقات نماز

دستهای خود را برای دعا به پیشگاه خدا بلند
کنید، و بدانید که اوقات نماز برترین اوقات است
در نزد پروردگار که خدای متعال به بندگانش نظر
لطف و مرحمت می‌اندازد. اگر او را بخوانند
پاسخ می‌دهد و چون او را ندا کنند می‌پذیرد و
جواب مثبت می‌دهد و اگر از او چیزی درخواست
کنند عطا می‌کند و دعوت آنها را رد نمی‌نماید.

ای مردم! بدانید که افعال و اعمال، جانهای شما را
در بند گرفتاریها و عالم شهوات و دنیای دنی
درآورده است، پس با طلب آمرزش از خدا آنها را
رها سازید و از قید عالم شهوت بیرون آورید. آثار

و پیامدهای کردار ناشایست بر پشت شما سنگینی
نموده است، پس بواسطه سجده‌های طولانی این
بار گران را از دوش خود بردارید. و بدانید که
خدای متعال به عزّت و جلال خود سوگند یاد
کرده که نمازگزاران و سجده کنندگان را به عذاب
کیفر ندهد. و به آتش دوزخ آنان را بیمناک نسازد
در روزی که همه در پیشگاه حساب اعمال نزد او
حاضر می‌شوند.

ای مردم! کسی که در این ماه روزه داری را افطار
دهد مانند کسی است که بندهای را در راه خدا آزاد
نموده است و تمام گناهان گذشته او مورد آمرزش

قرار می‌گیرد. بعضی به پیامبر عرض کردند: همه ما قادر نیستیم که روزه‌داران را به افطار دعوت کنیم. پیامبر فرمود: تقوی را برای خود تحصیل نمائید گرچه به مقدار افطار دادن به اندازه تگّه‌ای از خرما باشد یا جرعه‌ای از آب.

ای مردم! کسی که در این ماه اخلاق خود را نیکو کند در روزی که قدمها بر بالای صراط می‌لرزد او جواز عبور از صراط دریافت خواهد کرد و کسی که بر غلامان و کنیزانش آسان بگیرد خدای متعال در روز بازپسین بر او آسان خواهد گرفت. و کسی که آزارش به دیگران را در این ماه کنترل

نماید خداوند در روز قیامت او را مورد سخط و غضب خود قرار ندهد، و کسی که یتیمی را در این ماه گرامی بدارد خدا در روز ملاقات با بندگانش او را گرامی خواهد داشت. و کسی که ارتباط با خویشان خود را در این ماه پیوند دهد خداوند بین خود و او در روز جزا به رحمت واسعه اش پیوند برقرار نماید. و کسی که قطع رحم نماید خدا رحمتش را در روز قیامت از او دریغ نماید. و کسی که در این ماه نافله ای بخواند خداوند برایت از آتش دوزخ را برای او می نویسد. و کسی که واجبی از واجبات را در این

ماه انجام دهد خدای متعال ثواب هفتاد عمل
واجب در غیر این ماه برای او منظور می‌دارد. و
کسی که در این ماه بر من درود بفرستد (اللهم
صلّ علی محمد و آل محمد) خداوند کفّه ترازوی
عمل او را در روزی که کفّه‌های ترازوی اعمال
سبک است سنگین خواهد نمود. و کسی که در
این ماه آیه‌ای از قرآن بخواند مانند کسی است که
یک ختم قرآن در غیر این ماه نموده است.

ای مردم! درهای بهشت در این ماه باز است، پس
از خدا بخواهید تا بر روی شما نبندد. و دربهای
جهنم بر روی شما بسته است پس از خدا تقاضا

کنید تا بر روی شما نگشاید. و بر دست و پای
شیاطین در این ماه بند نهاده‌اند، پس از خدا
بخواهید که آنها بر شما مسلط نگردند.

أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَرَمَوْدَ: مَنْ أَيْسَتَادَمْ وَ
عَرَضَ كَرْدَمْ إِيْ رَسُولُ خَدَا بَهْتَرِينَ اعْمَالَ در این
ماه چیست؟ رَسُولُ خَدَا فَرَمَوْدَ: إِيْ أَبُو الْحَسْنِ!
بَهْتَرِينَ اعْمَالَ در این ماه اجْتِنَابَ از گَناهَانَ است.

سپس رسول خدا گریه کرد. عرض کردم ای

پیامبر خدا علّت گریه شما چیست؟ فرمود:

گریه می‌کنم برای آن حادثه عظیمی که در این

ماه بر تو فرود آید و خون ترا حلال کنند. مثل

اینکه من می‌بینم که تو در حال نماز و مناجات

با پروردگارت هستی، در این حال شقی‌ترین

اوّلین و آخرین، هم دوش و همردیف پی کنندهٔ

ناقهٔ صالح برانگیزد و چنان ضربتی بر مغز سر تو

فرود کند که از آن ضربت محاست به خون

خضاب شود.

عرض کردم: ای پیغمبر خدا؟ آیا در آن حال

دین من سالم خواهد بود؟ فرمود - که درود خدا

بر او و آلس باد -: بلی دین تو سالم خواهد بود.

سپس رسول خدا فرمود: ای علی! کسیکه تو را

بکشد حقاً مرا کشته است، و کسیکه تو را دشمن

دارد حقاً مرا دشمن داشته است؛ زیرا که نسبت

تو با من مثل جان من است، و سرشت تو از

سرشت من است، و تو وصی من و جانشین من
در امت من هستی.

خدای متعال من و تو را خلق نمود و من و تو را

برگزید، مرا برای رسالت و تو را برای امامت

اختیار نمود پس کسی که امامت تو را انکار کند

نبوّت مرا انکار کرده است.

ای علی! تو جانشین منی و پدر فرزندان من

هستی و همسر دختر من می‌باشی، و جانشین من

بر امّت در زمان حیات و پس از فوت من
می‌باشی. دستور تو دستور من و نهی تو نهی من
است.

قسم به ذاتی که مرا به پیامبری برگزید و مرا
برترین افراد مخلوقاتش قرار داد بدرستی که تو
حجّت خدا بر خلق او هستی و امین پروردگار بر
سرّ او می‌باشی و خلیفه خدا بر بندگانش هستی.